

posled pa se takšno razpoloženje zrcali tudi v teje njegovi misli — ko definira kriterij za epohalnega duha, pravi, da ga označuje »pobožnost pred pojavnostjo življenja«. Ta nadresničnost je torej edini resnični protipol razuma, ki se sam sebe zaveda in se imenuje Jaz.

Taka bi utegnila biti idejna podoba, ki jo je avtor zarisal v pričujoči knjigi. Seveda bi šele natančnejša analiza mogla razložiti vsa vprašanja, ki se v delu pojavljajo; vsekakor se da reči, da govorijo o sodobnem človeku kompleksno, svet pa predstavljajo v očarljivi totalnosti. Tako je Rebula, ki strastno zagovarja človeka in njegovo osebnost, ustvaril nekaj izrednih značajev, kot so Furijs Apulej, njegov sin Lateran, Profutor, Medea in glavni junak sam. Kot romanopisec se zlahka giblje v protislovnih miselnih zapletih, ume postreči s presenetljivo izkušnjo, pri določanju usod svojim osebam je

mojstrski. Kakšna živa, pisana panorama ljudi! Očitki, da Rebula piše še dokaj »klasično«, »tradicionalno«, bi se ob vsem tem komaj mogli uveljaviti. Tako obširne, strastne in zaresne intelektualne proze pri nas verjetno še ni bilo; včasih se ob branju zbudi primera z nemškim Bildungsromanom, vendar bi verjetno bilo nesmiselno iskati morebitnih vplivov ali sorodnosti, zakaj ta tekst je tipično slovenski.

Razumljivo je, da ta kratek zapisek ne more povzeti vsega, kar to besedilo vsebuje, v njem pa tudi ne dodati misli, ki jih izziva. Vsekakor bi bilo treba preiskati tudi odnos tega romana do Rebulovih prejšnjih del — toda zapišimo le še konec umišljenega razmišljanja: če ta roman beremo vzporedno s tistimi, ki jim pravimo slovenski, potem je to — končno — veliko delo.

Jože Horvat

GLOSI

O VREDNOSTI ODKRITJA

Kakor se nam kažejo gotske freske ali baročna arhitektura bolj kot odlični fotografski posnetki, ki nam ne morejo nuditi pristnega občutja neposrednega učinkovanja umetnine, tako se godi tudi pristnosti novo odkritega Prešernovega portreta. Sodobna vizualna civilizacija je posrkala umetnosti njeno pristnost — te pristnosti seveda ne mislim v povezavi z idejami, ki jih je o smrtnih vzdihih pristne umetnosti razložil Hans Sedlmayr v »Verlust der Mitte« — ker je spremenila osnovni mediativni prostor: namesto uživanja originala sta postala temeljni pripomoček uživanje estetske narave tehnična sposobnost in dognanost fotografije, televizije in še modernejših pripomočkov. Tako je dvojna mediativna pot, preobrazba, ki jo doživlja

original v svoji fotografski preobleki, pomembnejša kot pa neposredna vizualna učinkovitost originala. Poleg tega pa je fotografija vedno vložena v bolj ali manj smiselno celoto, kjer je uživanje estetske narave prepuščeno sposobnosti tehnologije. V tako razumljeni množičnosti umetnine je publiciteta in širjenje ali celo neposredna multiplikacija originala bistvena tudi za umetnika samega, njegovo osebnost in pa ustvarjalno moč. Pot takega razširjenja originala daje umetniku ceno, vrednost, njegovo tržno sposobnost. Vse to so neumetnostni vidiki, če govorimo v jeziku Izidorja Cankarja, vendar so prav tako realni in upoštevanja vredni kot kakšen bolj moraličen umetnostni pouk o umetniški ustvarjalnosti in pristnosti njegove izpovedi.

V takšno pojmovanje sodobne vizualne civilizacije lahko vložimo tudi

novo odkrito Prešernovo podobo. Koliko je pravzaprav ta podoba vredna? Nikakor ni brezpomembno, da sta avtor in »Nedeljski dnevnik« poudarila svoje pravice glede ponatisa, ne le ker je to običajna in potrebna praksa, temveč tudi zaradi zavesti o višji vrednosti, ki jo ima tako odkritje za poveljanje kulturne tradicije, in tu sta oba nekaj prispevala, prof. Marin z odkritjem, »Nedeljski dnevnik« pa z obširno izdajo skrivnosti. Risba je vredna najprej toliko, kot kaka gotska freska v fotografski preobleki. Glede vizualne moči moremo presoditi, da risba ni nikakoli posebno vplivna in učinkujoča umetnina in da celo, če izvedemo »se-ljenje duš« v razmere, ki so vladale v **drugi polovici tridesetih let 19. stoletja, risba sama po sebi ne pomeni nikakršne bombe.** Če poleg tega izločimo še v tradicionalnem smislu pojmovane neumetnostne vidike — v tem primeru gre za izjemno zgodovinsko osebnost — nam ostane malo oprijemljiva podoba, ki v svojem učinkovanju na moderni svet deluje kot znan in obrabljen model pesnika genija, ki je vedno »brez imena in naslova«. Če se neumetnostni vidiki, ki jih v izrabi umetniških del uporablja moderna vizualna civilizacija, vendarle z vso trezno vnemo ukvarjajo z umetniškim delom in njegovo snovjo, pa so neumetnostni vidiki, ki jih uveljavlja prof. Marin še manj ustrezni za oceno vrednosti nove podobe Prešerna. Spomnimo se najprej na Izidorja Cankarja, ki je zapisal, da ko »gledamo portret glede njegove historične vrednosti, so njega čisto umetnostne kvalitete brezpomembne in je njega vrednost odvisna izključno od večje ali manjše zgodovinske zvestobe, ki jo izpričuje«. Vemo pa, da je Izidor Cankar pravilno izločil neumetnostne vidike iz sfere bistvenih značilnosti umetnine. In ker se je prof. Marin tega zavedal, je storil drugo manj odpustljivo napako. Res je, da je njegova študija namenjena raziskavi historične

narave, kjer je osnovni problem pristnost, vendar pa je čutil neko potrebo, da zakrije outsidersko vlogo Goldensteina, saj res ne bi bilo dobro, da bi priznal, da je Prešerna portretiral drugorazredni umetnik. Obenem bi se tudi Marinu zataknilo, saj ne bi mogel ob slabi umetnini dokazovati in ustrezneje komentirati psihološke, izrazne vrednosti risbe. Tu pa se kaže čudna vnema, ki pa je, če že opustimo debato o resnični pristnosti portreta, umetnostni zgodovinar ne bi smel zagrešiti. Za interpretacijo goethejskega izraza je bilo moč doseči le to, da se je ob dokaj neizraziti risbi, ki nima velikih umetnostnih kvalitet, sprostila lava nekakšnih nacionalnih čustev, pomešanih s poetičnim spakovanjem. Še tiste »vrednosti« razprave, ki so zgodovinske narave, so postale tako le predmet obračunavanja in nizkih udarcev, ki le rahlo dolgočasijo, saj ponavljajo ustaljeno prakso družbenih prepričanj, s katerimi se pomirjajo in odlagajo v ozadje vse bolj bistveni in tudi za umetnost odločilnejši problemi.

T. B.

UPRAVIČENO VESELJE, UPRAVIČENA ZASKRBLJENOST

Slovenska kulturna kronika je v januarju, ob zaključeni in potrjeni knjižni bilanci za lansko leto, z upravičenim veseljem ugotovila, da je bil v letu 1969 delež slovenske izvirne knjige kar razveseljiv in da je bila pesniška bera — triindvajset pesniških zbirk — naravnost rekordna, brez primerjave v vsej naši zgodovini. Ta podatek je toliko bolj razveseljiv, ker ga beležimo v času, ko zaskrbljeni govorimo o vse bolj očitnem upadanju zanimanja zlasti za domačo knjigo in ko to tudi potrjujejo povsem zanesljivi statistični podatki. Ta očitni paradoks vsiljuje torej kar sam naslednji sklep: pisatelji, zlasti pesniki, bolj kot kdaj,